

*Emlékim az nagy magyar tragédiáról
s mint az az udvarban zajlék*

Én, Ráskai Zsigmond, Bornemissza János nemes Úrnak hív és engedelmes familiárisa, eme könyvecské írását ezennel megkezdem, hogy életem történéseit megóvjam a feledés történelem-evő penészétől. Mert bizony látám, miképpen az emberi élet, mint füst a szélben és harmat a reggeli nap heve alatt, elenyész, mintha soha nem is lett volna, ha senki tollát reá nem veti.

Eme okból ragadám kezembe e lúdtollat, hogy mindennapim rendit, szolgálatom terheit és vigasságát, valamint utamat, melyet az Úr kegyelméből járom, hűséggel lejegyezzem. Ki e sorokat valaha forgatá, tudja meg életem folyását, valóm mivoltát, szívtém sínylődését. Legyen e könyvecské emlékezetül mindazoknak, kik utánam jönnek az élet színpadán, hogy lássák miképp jártam vala e világban.

1526. január 17.

Január 18.

Oh Istenem, hogy sújt minket Förgeteg hava! A hó mint fehér lepel fődi el szemem előtt a tájat, s csupán melengető tűz társaságában képes vala az ember e sínylődést átvészelni. Bár adá irgalmas Urunk lágy nyárelő szelét, gyümölcs édes zamatát e kínságos havaokban!

Holval levén, madarak harsonája előtt nagyságos Urammal már a budai palota tölgyfa székei ölelésében vitatánk nemes hazánk legfőbb érdekeit. Uram mellett számos jeles alak foglalá helyét, a királyi tanács méltó tagjai, köztük Esztergom érseke, Szalkai László Főtisztelendő, Czettrich Ulrich, országunk urának kamarása, valamint Kalocsa város érseke, Tomori Pál Excellenciás úr.

Uram nagy bosszúságára e résztvevők közt szemem oly alakokat pillantá meg, kikre a nemes Úr csupán rosszízléssel tekinté vala. Antonio Burgio, Istenünk fő szolgálójának, Szentséges Atyánk, a pápának személyes követé, kinek szeme világában kedves Uram már első percenetben sejtelmes csillanást vett vala észre.

Eme arcok közt látám két hasonlót, kiket emlékezetem, mint covusok rossztevőjüket, magába úgy vésett mint égi jeleket sziklába az istennyila. A Szapolyai fivérek törzsüket egyenesben tartván ültek, habár Uram szava szerint ezen cselekedet sem tevén őket méltóvá, hiszen tavaí hová Uram hatalmát és méltóságát megdönteni akarták vala.

Így eme urak közt heves vita kerekedett rossz hír hallatára. Oszmán vad népe, a hit fenyegetői hazánk déli részén kardot emelé, társink életét oltá. A vita a fő kérdésről, hadaink közbelépéséről szólván.

Excellenciás úr, Tomori Pál érsek Pétervárad, Duna folyónk menti területét veté föl, az Karasica mocsár és Budánk ajánlasi mellett. Értekezésük hol haragos, hol csöndes és szívélyes vala. A bor, mely szolgálók szorgos keze által asztalunkhoz került, jóízűen és szaporán fogyatkozott.

Március 30.

Ma ismét vészterhes hírek jutának füleimbe, mert török követek érkezének Budára, kiket Behráms csausz vezet vala. Orcájukon nagy kevélység, beszédükben pedig fennhéjázó parancsolás mutatkozék, mintha már nem is követek, de uraink volnának. A király eleibe járulván ama csausz hosszan fejtegeté a szultán óhaját, hogy mi, magyarok, s legfőképpen felséges királyunk, ismerjük el őt urunknak s patrónusunknak. Így mondá: jobb volna országunknak békességben élni, semmint penge által pusztulni.

Ámde jól tudjuk, mit jelent eme ajánlat: nem egyéb az, mint nyílt behódolás, a vazallus bilincse, melyet a pokol szolgálói kovácsoltak számunkra. Sarc fizetését kívánják, mintha szolgálók volnánk; a végvárat átadatni szándékoznak, hogy hazánk határait maguk nyissák meg.

Nem először halljuk mindezt. Már esztendőök múltán is küldének ama követeket, hasonló fenyegetéssel. Akkor sem fogadánk el, mert szégyen vala az ajánlat, s most sem különb. Sokan köztünk mégis félelemmel tekintének a szultán hatalmára, s némelyek sugdosni kezdék: vajon nem-e kedvezőbb a békesség, ha ily áron is?

Engem azonban efféle szavak nagy haragra lobbantanak. Mit ér a béke, ha vele együtt elveszítünk országunk becsületét és szabadságát? Mi magyarok eddig is fegyverrel védtük e földet, melyet Isten reánk bízni mer, s most, e válságos minutumban, hagyjunk fel érdeminkkel?

Az udvarnál ma lázas tanácskozás folyt, de végső döntés nem születék. A követeket udvarias szóval elbocsáták, noha tekintetén a csausznak látni véltem, hogy e megtagadásnak ára leszén. Tartok tőle, hogy a nyár sötét napokat hoz miránk, mert a pogány nem tűri, ha szavát kijátsszák.

Az Úr adjon erőt királyunknak, hogy a helyes utat válassza, s adjon bátorságot népünknek, hogy kiálljunk országunkért, bármi vihar jöjjön is keletről.

Április 14.

E mai napon ismét nagy titkon füleltünk az urak beszédére, kik között sok szó esék Burgio pápai követről. Rossz előérzet fogá el szívemet, hisz mondják, hogy e követ mindent meghall s tüstént jelenti is a Szentatyának. Hallám Uramtól is, miképpen Burgio nem nézi jó szemmel országunk állapotját, s nagy hévvel ostorozza a honban uralkodó zűrzavart és rendbontást.

Úgy beszélék, erősen ellenzi, hogy a magyar nemesség nem tart egybe, s hogy erőinket külön-külön tékozlánk, míg a veszedelmes török egyre közelebbre húzódik. E szólamok mind nagy nyugtalansággal töltenek el, mintha valami nagy baj előjele volna mindez.

Április 23.

Ezen estvén a nemes Úrral és az ő kegyes hitvesével vacsorálánk, s étel közben szó szót követett, mignem a Királyné asszony dolgára terelődék a beszéd. Nem titkolák, miképpen ők sem támogatják Máriát, kinek neve már most sem oly jóízű az országban. Megemlíték anyját is, Johannát, kit sokan csak „az örült”-nek mondanak, s azt beszélék, hogy a mostani Királyné is bizonyosan követendi anyja sorsát. E szavaik hallatán hidegség futá végig rajtam. Hisz, ha nem országunk urai, kik védék meg hazánk, e heves és vészes időkhöz?

Uram hitvese keserves panasszal adá tudtomra, miképpen Mária királyné, kinek udvarában szolgálatot visel, őt a hálóból kizáratá, s kegyét tőle megvoná. Jóllehet közönségesen tudott, hogy a királyné és felséges urunk, II. Lajos király, egymást igaz szeretettel kedvelik, együttlétükben örömeiket lelik, s ezen szerelem szolgálóik rovására válék.

Nem csupán ezen okból támadá bennünk idegenség Mária királyné iránt. Nyíltan hajlík Luther tanításai felé, s pártfogolja az új hit követőit, kiket mi eretnekeknek tartunk, s kik által az Anyaszentegyház rendje megbomlással fenyegettetik. Az udvarban is inkább a németalföldi és osztrák nemzetiségből való főurakat tartja maga körül, a magyarok jelenlétét pedig nem szíveli, mintha e föld nemessége méltatlan volna a király közelségére. Eme okból a magyar főurak és mi magunk sem viseltetünk iránta jó akarattal.

Továbbá a pénzverés joga is az ő kezében vagyon, mellyel sokak szerint megcsorbitja felséges királyunk hatalmát, s megfosztja őt ama jogtól, mely őseitől reá szállott. Ily módon mintegy megkárosítja urunkat, s emiatt az udvar falai közt egyre több a titkos zúgolódás és az elfojtott neheztelés, melyről nyílt szóval kevesen mernek szólani.

Május 22.

Mostanság különös hírek járnak az udvarokat és a vásárok népét, ám egyik sem áll össze tiszta beszéddé. Csak annyit hallani, hogy valami új frigy kötöttett Franciaországban, Cognac nevű helyen, s hogy e szövetség nem a békét, hanem inkább az ellenszegülést szolgálja. Azt suttojják, mindez a Habsburg-ház ellen irányul, kiknek hatalma túlságosan megnövekedett, s sokak szívében félelmet ébreszt.

Nevet is emlegetnek, de soha nem mindet egyszerre. A Szentatya neve is elhangzik, s mellette itáliai városoké, kik magukat veszedelemben érzik. Milánó, Velence és Firenze nevét suttogó a vásárok népe. Francia királyról is szó esik,

mintha régi sérelmek és meg nem nyugvó becsvágy vezetnék őt e dologban. Azt mondják, nem felejtette el ama császárválasztást, melyen nem őrá esett a döntés, mikor a Német-Római Császárság uralkodóját választék, s hogy e seb azóta sem gyógyult be teljesen.

Ahogy e beszédeket hallgatom, egyre inkább úgy tetszik, hogy nem országok és koronák mozgatják e világot, hanem emberek haragja, irigysége és sértett lelke. Mintha a nagy dolgok mögött apró, emberi indulatok rejtőznének, melyek mégis egész földrészek sorsát forgatják.

Leginkább azonban az ejt gondolkodásba, hogy a keresztény világ rendje mintha megfordulni látszanék. A császár, kit a hit védelmezőjének tartanak, a pápával áll szemben, míg a Szentatya olyan társaságban találhatók, melyben idegen hitűek neve is fel-felbukkan. Nem tudom, mi igaz ebből, s mi csupán rosszindulatú szóbeszéd, de a világ mintha kicsúszna megszokott medréből.

Ily időkhöz az ember csak kapizsgálja, mi történik körülötte, s nem tudja, merre hajlik majd a sors keze. Csak annyi bizonyos, hogy a béke törekény, s a jövő homályba vész, miként ködös hajnal előtt a táj.

Május 23.

Híre jöve, hogy az országgyűlés tanácsot ült, s határozat születék a török ellen való tábor helyéről. Azt beszélék, sok szó esék és nem kevés vita támadt, míg végre Tolna városát jelölék ki, hogy ott gyűljenek egybe a hadak. Hogy miért éppen e hely esék választásul, azt kevesen tudják bizonyosan, csak találgatások járnak.

E döntés hallatán némelyek megnyugvást színelnek, mintha a rend immár helyreállana, mások azonban fejüket csóválják, s baljós előérzet szorítja szívüket. Hisz könnyű a tanácskozás a nagyurak termeiben, ám nehéz lesz a hadat egyben tartani, s még nehezebb a pogány erejével szembeszállani.

Magam sem tudom, mit gondoljak e felől. Csupán annyit érzek, hogy a szó lassan tetté kívánna válni, s a veszedelem nem várja be, míg mi mindenben egyetértésre jutunk. Tolna neve most gyakran forog a szájban, s mintha e névhez máris több remény és több félelem tapadna, semennyit elbír.

Május 30.

Mostanában bizonyosan megesék, hogy az egyházakból nemes fémből való kegyzsereket egybegyűjték, mondván, hogy azok árát a pogány török elleni hadakozás költségére fordítják. Oltárok díszei, kehely és egyéb szent eszközök kerülének olvasztó forró karjaiba, s bár az Egyház részéről tiltó szó emelteték, az gyengének és erőtlennek mutatkozik, mintha eleve tudná, hogy szava süket fülekre talál.

E dolog azonban újabb gyanúkat is ébreszte sokakban. Némelyek azt suttojják, hogy a Szentatya nem siet az oszmán elleni összefogást segíteni, sőt talán akadályát is állja, ám hogy ez való igazság volna-e, avagy csupán rosszindulatú beszéd, azt bizonyosan senki sem tudja.

A gyanúból továbbá oly hírek sarjadának, melyek szerint komoly lépések is szóba kerülének, s még a pápai követek sorsa felől is esett némi félbeszéd. Erről azonban már csak igen keveset hallani, s azt is csak hallan, mintha a beszélők maguk sem volnának bizonyosak benne, vajon igaz-e, amit mondanak, vagy csupán a félelem szüli e szókat.

Így élünk most bizonyosság és kétely között, hol egyes dolgok nyilvánvalók, mások pedig homályban maradnak. Az ember csak kapizsgálja, mi történik az urak tanácsában, s érzi, hogy a veszedelem közelebb vagyon, mint ahogy azt hangos szóval kimondani merjük.

Június 3.

E mai napon nagy zűrzavar támadt az udvarban, mert az urak között hír kelé, hogy a pápai követeket megvádolák: titkon híreket adnak tovább a francia királynak és magának a Szentatyának is. Sok suttozás, sok intrika kél e vád

körül, s végül oly határozat születék, hogy a követeket mind kiűzik az országból. Csak Burgio maradhat, kinek személye fölött különös kegy lebeg, s így ő egyedül tartózkodhatik tovább köztünk.

E döntés szívünket nagy csüggetéssel tölté meg, Uram arca nap mint nap sötétebbé vala. E maradás, ezen engedmény, csupán szeretett otthonunk biztonságát veszélyezé. Szívem nyugtalan érzéseket szül. Mely titok marad leplezve eme követ előtt? S vajon a Szentatya fülébe jutó szólamok mily képeket festenek?

Attól tartok, e lépés még sok keserű órát hoz hazánkra.

Július 2.

Mostanában lassan és nehezen mozdulnak dolgok a király akarata szerint. Hallatszik, hogy némely főúr inkább akadályozni kívánja felséges urat, semhogy sietné a had előkészítését. Ebből fakad kétely szívünkben, vajon hazánk nemessége valóban a király mögé áll-e, avagy belső széthúzásában hagyja, hogy a veszedelem közel jöjjön. Valóban, miként Burgio, a külső szemlélő mondá, nincs összetartás a magyar főurak közt, s ez most mindenki előtt nyilvánvaló.

A külföldi segítség sem jelentős, s nagyobb létszámú seregről nem érkezék hír Tolnába; csak triviális csapatok jutottak el, s azok is csekélyek tudásuk terén. Niklas Salm és Stephan Slik gróf, valamint Jindrich Rzomberok Úr mind kevés erőt hozá: utóbbi csupán kétszáz lovast és hatszáz gyalogost. Maga a király háromezer lovassal vonul, ám mindez igen kevésnek látszik a pogány erejével szemben.

E hallottak és látottak közt az ember szíve nehezen találá nyugalmát. Hisz amint hírek szólnak, a veszedelem nem vár; a had lassan gyűlik, az egység hiányzik, s a segítség csekély. Csak sejtjük, hogy e tábor, miképpen Tolnában áll, sokkal kevesebbet jelenthet, mint amennyit remélni lehetett volna.

Július 27.

Egy-két hónap előtt még úgy szólt a híradás, hogy Pétervárad vára, erős falaival és védőivel, képes lehet pár hétig ellenállani a pogány rohamának. Beszélük, hogy a vár kulcsa a dunai átkeléshez, s védői közt tisztelettel említik Alapi György nevét, ki e vár nemes kapitánya. E terv szerint a vár kitart egy-két hétig, míg a felmentő sereg meg nem érkezék, s akkor a védők felszabadulnak. Ám a mozgósítás lassan történt, s a seregek időben nem érkezének; így Pétervárad elesett. Újlak várának gyenge kövei pedig, úgy hallani, nem lesz képes feltartani a pogányt.

E hírek hallatára Tomori Pál Excellenciás Úr ismét a Karasica mocsarakhoz fűzte javaslatát, remélve, hogy e természetes akadályok némiképp feltartják az ellenséget. A király határozatlansága közben nyilvánvalóvá válik; ifjú még, csatában soha nem vett való részt, tapasztalatlansága árnyékot vet minden döntésére. E miatt a hadvezérek suttogása és a hírek közt csak a kétely nő.

Augusztus 17.

Nemes uram küldetése szerint Pozsony városához indultam, hogy azt menekülésre alkalmas szállásul előkészítsem, ha az Úr akarata úgy kívánja. Út közben jobbágysággal és lovászokkal beszéltem, kiknek szavai baljóslatún hangozák; hírek a pogány ellen zajló csatáról rémségesnek és reménytelennek tetszének. Szívem elnehezédék e szörnyűségek hallatán, s bizonyos vagyok, hogy mindez az Isten büntetése, mert a királyné eretnekeket pártol, s az Ő kegyével az igaz hitet megrontotta.

Mikor Pozsonyba értem, s a teendőket szemügyre vetém, ismét Budára tértem vissza, a királyi udvarba, hogy uram körül szolgálatomat teljesítsem. Út közben is csak gondolatimban forgának a csatákról hallott baljóslatú hírek, s érzém, hogy Európa sorsa ismét emberi hiúság és vétkek keze által formáltatik.

Augusztus 29.

A mohácsi csata még nem ért véget, de a királyné már csomagol, férjét, a királyt hátrahagyva már menekülni készül, emiatt mi nem nézünk jó szemmel.

Elvisszük magunkkal a királyi ékszereket Pozsonyra.

Míg Mohácsnál a csata még zajlik, hallani, hogy a királyné már menekülésre készülődik, férjét, király urunkat hátrahagyva. Őfelsége, a királynő sietős távozása sokak szívében kételet és neheztelet ébreszt ezen veszedelmes időkhöz.

Mi pedig, hű szolgálai lévén, a királyi ékszereket magunkkal vesszük Pozsonyba, hogy biztonságban legyenek. Szívünk nehezedik e cselekedet hallatán, mert miként az úr mondja, az igaz hit és a királyi tekintély nevében cselekszünk, ám a gondolat, hogy a királyné előbb menekül, mint a csata véget ér, balszólátú és keserű érzést kelt minden hívő szívében.

Augusztus 30.

Most érkezék a hír, hogy Mohácsnál a csata vereséggel végződik. Szívünkben mintha a pokol kapui tárultak volna ki, s a világ mind nagyobb sötétségbe borult. Reményünk megtörik, s balsors árnyéka minden felé érzékeltetik.

Mi, Urunk hű szolgálai lévén, sietünk Pozsony felé, hogy biztonságba juttassuk, mi még menthető. Ám utunk sem mentes a veszedelemtől: Esztergomnál megtámadák a hajót, melyen Mária királyné utazék. Ott erőszak és fosztogatás ütött tanyát, s királyné sorsa így még inkább bizonytalanná válik.

Szívünk nehezsége alatt az ember csak félve gondol a következő napokra, mikor a világ és sors keze ily mérhetetlen zűrzavart vet elé. Csak remélhetjük, hogy az Úr oltalma még kiterjed reánk, s a veszedelmek árnya nem száll mindörökre hazánkra.

Október 16.

Miután Mohácsnál a csata vereséggel végződik, híre jött, hogy a király eltűnik. Szeptember havában Mária királyné embereket küld, hogy felséges urát felkutassák. Sárffy Ferenc győri prefektus katonákkal együtt Czetrich Ulrik úrnak segítve indult a keresésre.

Végre híre jött, hogy felséges királyunkat rátalálták, már halottan, eltemetve. A Duna vize ragadta el őt, s úgy hírlik, hogy jobbágyok akadtak rá először, kik tisztelettel földbe helyezék. Holttestét azután Fehérvárra szállíták, hogy ott méltó nyugodalmat találjon, s országának szeme láthassa az utolsó tiszteletet, mely jár neki.

Szívünk nyomorúságát nehéz szavakkal kifejezni. Az ember csak ámul és remeg, miként a sors e nagyszerű urat ilyen korán és tragikusan ragadta el közülünk. Minden mozdulat, minden tett és beszéd most a gyász árnyékában tűnik, s az ország bánata nehezedik mindenki szívére.

Szívünk súlyosan nehezedik felséges királyunk elvesztése miatt, s a gyász nehéz ködébe burkolódzunk, miközben reszketve és rettegve tekintünk a jövő felé, vajon mit hoz a pogány diadala, mely árnyékát veté földünkre, s minden emberi erő és remény útját elhomályosítja.